

**XXVII.
VÝCHODOSLOVENSKÝ
TÁBOR OCHRANCOV PRÍRODY**

s medzinárodnou účasťou

VYŠNÁ PISANÁ
„Pid dubinami“

26.júl – 2.august 2003

Vyšná Pisaná

(okr. Svidník)

Vážení hostia, milí priatelia dovoľte mi, aby som Vás čo najsrdečnejšie privítal v našom podduklianskom kraji, kde sa opäť po 17 rokoch uskutoční XXVII. Východoslovenský tábor ochrancov prírody s medzinárodnou účasťou.

Obec Vyšná Pisaná sa rozkladá v severnej časti Nízkych Beskýd pod hlavným karpatským hrebeňom 14 km severovýchodne od Svidníka. Radová potočná obec sa tiahne v severo-severozápadnom smere, v dĺžke 650 metrov, so zástavbou po oboch stranách potoka.

Stred obce sa nachádza v nadmorskej výške 363 metrov. Vrchol kóty Nástavok ležiaci vo výške 752 m. n. m. je zároveň najvyššie položeným miestom v okrese Svidník. Kataster obce má výmeru 983 ha.

Prírodné krásy okolia obce oceňujú turisti, ktorí tu prichádzajú po červeno značkovanej turistickej magistrále Cesta hrdinov SNP. Táto vedie pohoriami a dolinami Slovenska od Bradla až po Duklianský priesmyk.

Najstaršia písomná správa o Vyšnej Pisanej je z roku 1600. Bola to nová dedina založená na tzv. zákupnom práve, ktorej obyvatelia sa popri roľníctve a pastierstve zaoberali aj výrobou šindľov a furmankou.

V roku 1618 tu žilo 5 domácností šoltýsov, ktorým patrilo mlyn, 11 sedliackych a 4 želiarske domácnosti. V dôsledku ťažkých životných podmienok dochádzalo počas celej existencie obce k častej migrácii jej obyvateľov. V čase zavedenia tereziánskeho urbára v roku 1773 tu hospodáril 16 a v roku 1848 25 sedliackych domácností. V 2. polovici 19. stor. zasiahla obec vlna emigrácie do zámoria. Až do polovice 20. stor. pracovali obyvatelia popri roľníctve v lesoch a chodili na sezónne práce do južných oblastí Zemplína.

Obec bola úplne zničená počas 1. i 2. svetovej vojny. Po skončení 2. svetovej vojny sa vysťahovala časť obyvateľov do Čiech a pokles počtu obyvateľov pokračoval aj v posledných desaťročiach.

Občania obce boli v minulosti nútení prekonávať obrovské ťažkosti. Trvalou hodnotou zostane, že dnešná podoba obce je výsledkom ich pracovitosti. Je výsledkom aj práce funkcionárov obce, ktorí sa v každom období snažili zabezpečiť pre obec to najlepšie. V súčasnosti má obec 80 obyvateľov, ktorí žijú v 29 domoch.

*Bc. Vasil Pitlivka
starosta obce*

1. POLOHA OBCE

V severnej časti Nízkych Beskýd pod hlavným karpatským hrebeňom 14 km severovýchodne od Svidníka leží obec Vyšná Pisaná. Táto pohraničná obec pri štátnej hranici s Poľskou republikou je posledným, najsevernejšie položeným sídlom hornej časti doliny rieky Kapišovka. Radová potočná obec je rozložená v údolí tiahnucom sa v severo-severozápadnom smere, v dĺžke 650 m, so zástavbou po oboch stranách potoka.

Katastrálne územie obce sa rozprestiera na výmere 983 ha. Až 804 ha z neho tvorí lesná pôda a iba 128 ha poľnohospodárska pôda.

Stred obce sa nachádza v nadmorskej výške 363 m a okolité časti chotára sú vo výške od 350 do 752 m n.m. Vrchol kóty Stavok (Nástavok) ležiaci vo výške 752 m n.m. je zároveň najvyššie položeným miestom v okrese Svidník.

2. PRÍRODNÉ POMERY

Územie chotára obce patrí ku geomorfologickému celku Ondavská vrchovina. Reliéf chotára je kopcovitý, značne členitý, s úzkymi, hlbokými dolinami. Geologické podložie budujú flyšové horniny vrchnej kriedy a paleogénu, ktoré sú zložené z ílov, ílovcov, slienitých bridlíc a pieskovcov. Flyšové horniny, najmä ílovce, pomerne rýchlo zvetrávajú, čím umožňujú vznik prevažne hnedých nenasýtených pôd s kyslou reakciou. Patria k málo úrodným a ťažko obrábateľným pôdam, s malým obsahom humusu. Väčšina pôd má obmedzenú mechanizačnú dostupnosť. Z výrobného hľadiska patrí nižšie položená časť chotára do výrobného typu zemiakárskeho a zbytok do horského.

Pôdy vzniknuté z flyšových hornín prepúšťajú vodu len veľmi slabo, preto nastáva veľký povrchový odtok. Pôda na svahoch podlieha erózii a k jej deformáciám dochádza tiež vplyvom spodných vôd, čo narušuje celistvosť jednotlivých plôch chotára. Prejavom toho je vytvorenie hustej siete malých vodných tokov s veľkou nevyrovnanosťou odtoku zrážkovej vody v ich korytách. Odvodňovacia báza územia je tvorená riekou Kapišovka, ktorá tu pramení. Ako ľavostranný prítok Ladomírky patrí do povodia rieky Ondava. V chotári obce vyviera aj sírovodíkovo-metánový a uhličitý prameň.

Pre svoju geografickú polohu má oblasť znaky kontinentálneho podnebia. Priemerná ročná teplota vzduchu sa pohybuje od 6 do 8 °C, vo vegetačnom období dosahuje 14,5 – 15° C. Zima je chladná. Priemerný počet mrazivých dní v roku dosahuje 160 dní a počet dní so snehovou prikrývkou 80 až 120 dní.

Fytogeograficky patrí chotár obce do obvodu východobeskydskej flóry a je súčasťou ochranného pásma Chránenej krajiny oblasti Východné Karpaty v jej najzápadnejšej časti.

Tvorí ho prirodzené lesné spoločenstvá s prevahou porastu buka a hrabu. Vo vyšších polohách hraničného hrebeňa sa tu vyskytujú spoločenstvá typických bučín premiešané aj náročnejšími drevinami ako javor horský, brest, jaseň, lipa a javor mliečny. V pramenistých oblastiach sa vyskytujú spoločenstvá jedľových bučín a na hrebeňových plochách aj jaseňové javoriny.

Na podhrebeňových lokalitách v lesoch sa vyskytujú chránené a vzácne rastlinné druhy ako sú Telékia ozdobná, Skopólia kránska, Snežienka jamá. Na vlhkých lúkach rastie Vstavačovec májový, na okrajoch lesov a zarastených pasienkoch Vemeník dvojlistý, Bradáčik vajcovitý a Vstavačovec Fuchsov.

Bohatstvo okolitých lesov poskytuje prirodzenú ochranu a priaznivé podmienky pre život jelenej, srnčej a diviacej zveri. Zo šeliem sa tu vyskytuje vlk obyčajný, rys ostrovid, líška obyčajná, mačka divá, kuna lesná, vydra riečna a jazvec obyčajný. Z množstva druhov vtáctva sa tu okrem početných spevavcov vyskytuje orol kriľavý, bocian biely, bocian čierny, sokol lastovičiar, jastrab veľký, myšiak hôrny, sova obyčajná, sova dlhochvostá, ďateľ veľký, tesár čierny, dudok obyčajný, jastrab krahulec, chrapakáč poľný a iné.

Prírodnú krásu okolia oceňujú turisti, ktorí tu prichádzajú po červeno značkovanej turistickej magistrále Cesta hrdinov SNP. Táto vedie pohoriami a dolinami Slovenska od Bradla až po Duklianský priesmyk. Je súčasťou medzinárodnej diaľkovej turistickej cesty E8.

3. HISTORICKÝ VÝVOJ OBCE

Obec Vyšná Pisaná patrí medzi najmladšie dediny na panstve Makovica a bola založená v poslednej vlnе vzniku trvalých sídlisk v jeho lesnatej, severovýchodnej časti v druhej polovici 16. storočia.

Obec vybudovali obyvatelia užívajúci zákupné právo na čele s dedičným richtárom – Šoltýsom a zapísali ju ako Felső Pisana. Patrila k rusínskym dedinám na panstve Makovica. V roku 1600 tu stálo päť domov sedliakov a nepochybne aj dom šoltýskej domácnosti.

V neskorších obdobiach sa stretávame ešte s týmito obmenami názvu obce: Felső Piszana (r.1618), Wisna Pisana (1773), Felschő – Piszana (1786), Horní Pisaná (1808), Visnya Piszana (1838), Ober – Piszana (1850), Felső Piszána (1869), Felsőpizána (1900), Felsőhimes (1910), Vyšnia Pisana (1921), Vyšná Pisaná (1950).

Zaujímavý je preklad vlastného mena Pisaná do maďarčiny v rámci pomadžarčovania nemadžarských názvov obcí zo začiatku 20. storočia, a to ako himes (čítaj hímेश), čo v preklade znamená veľkonočná kraslica, či nárečovo pisanka. Obec bola naozaj známa vtedy tým, že sa tu zdobili prekrásne kraslice batikovaním špendlíkom.

Vzhľadom na prírodné podmienky chotára a možnosti jeho roľníckeho využitia bola Vyšná Pisaná zaradená do štvrtej, najhoršej bonitnej triedy. V obci pretrvával zaostály dvojpoľný systém a pestovali hlavne ovos a pohanku (tatarku), raž iba v jari, po predchádzajúcom dobrom pohnojení. Všetky tieto faktory – neúrodná pôda chotára, zaostály systém hospodárenia na nej, primitívna poľnohospodárska technika a málo výnosné druhy poľnohospodárskych plodín – určovali nízku životnú úroveň, biedne podmienky bývania, skromnú stravu i chudobné oblečenie jej obyvateľov.

Roľnícke usadlosti tu neboli vyčlenené v jednom kuse, ale pozostávali z väčšieho množstva parciel. Roľníci na nich pestovali najčastejšie ovos, jačmeň a proso. Rozšírené bolo pestovanie pohánky (tatarky), strukovín a zeleniny. Zemiaky, hoci boli v tomto kraji známe už koncom 18. storočia, sa začali v ľudovej strave a pri chove dobytká viac využívať až v druhej polovici 19. storočia. Konope a ľan sa pestovali pre potreby domácej výroby plátna až do 50-tych rokov 20. storočia. Ďatelina ako krmná plodina sa začala pestovať až v medzivojnových rokoch. Úrody boli nízke pričom najväčšie výnosy dosahoval ovos. Z chovu dobytká bolo spočiatku rozšírené ovčiarstvo, neskôr chov hovädzieho dobytká, ošípaných a chov volov. Gazdovstvá neprodukovali toľko, aby mohli sediaci časť svojich produktov odpredať, preto boli ľudia odkázaní na vedľajšie zárobky, hlavne na prácu v lesoch a sezónne práce. Najčastejšie chodili na žatvu a mlatbu do južnejších oblastí Zemplína, odkiaľ si privážali obilie.

Výraznejšie do života ľudí zasiahla emigrácia do zámoria. Zárobky týchto vysťahovalcov sa už koncom 19. storočia začali prejavovať v živote ľudí a premenách dediny. Reemigranti okrem toho, že v snahe zabezpečiť svoje rodiny, kupovali pre ne pôdu, presadzovali postupne zmeny v poľnohospodárstve, v bývaní i obliekaní. K takýmto patrilo nahradenie volského záprahu konským (kone tu boli ešte v 19. storočí veľmi vzácne), alebo sadenie zemiakov za pluhom.

Bývanie bolo na veľmi nízkej úrovni. Domy boli drevené s podlahou z ubitej žltej hliny. Strechy boli prikruté slamou. Kuchyňa slúžila ako jedáleň i spálňa a v tuhej zime do nej vnášali i mláďatá hospodárskych zvierat a hydinu. S tým súvisela aj nízka úroveň hygieny, čo podporovalo šírenie rôznych chorôb a epidémií.

Začiatok 20. storočia priniesol tomuto regiónu ďalšie utrpenie, keď neostal ušetrený ničeniú v prvej svetovej vojne. Po vyhlásení mobilizácie nastúpili do armády schopní muži vo veku do 50 rokov, čím ostávali gazdovstvá bez robotných rúk. Boje v chotári obce si vyžiadali straty na ľudských životoch a spôsobili veľké materiálne škody, keď aj obec bola zničená na 60 %.

Chudobný pohraničný kraj ani v medzivojnovom období neposkytoval dostatok možností obživy pre obyvateľov. Dôležitým zdrojom obživy boli práce v okolitých rozsiahlych lesoch pri rúbaní a približovaní dreva. Roľníci si naďalej pomáhali tým, že odchádzali na sezónne poľnohospodárske práce na Zemplín, časť z nich odchádzala za oceán hlavne do USA, Kanady ale aj do Argentíny.

Obec je známa najväčšou tankovou bitkou počas druhej svetovej vojny (v karpatsko-duklianskej operácii) na území Slovenska. Nemecké delostrelectvo, ktoré ostreľovalo nástupný priestor vojsk ČA, zmenilo Vyšnú Pisanú na ruiny. Bojov sa zúčastnila aj 1. brigáda Československého armádneho zboru v ZSSR. Pre veľké straty na životoch celé údolie na sever od obce Kapišova nazvali vojaci ČA Údolím smrti.

Pamätník, ktorým si občania uctili pamiatku tých, ktorí zahynuli v dôsledku vojnových udalostí bol v obci odhalený 5.10.1988.

Za prínos obyvateľov obce k oslobodeniu bola Vyšnej Pisanej udelená prezidentom republiky Dukelská pamätná medaila (r.1959) a vysoké štátne vyznamenanie Rad Červenej hviezdy. (r.1969).

Občasné nálezy aktívnej munície nedávajú občanom obce zabudnúť na hrôzy druhej svetovej vojny dodnes.

Veľké zmeny v obnove obce nastali v rokoch 1953 – 1955, keď v rámci akcie „Obnova – P“ bolo postavených 15 domov. Tieto si stavebníci stavali individuálne na základe štátom poskytnutej pôžičky a zabezpečovania dodávok stavebného materiálu. V rokoch 1953 – 1957 bola vybudovaná bezprašná cesta do obce, čo umožnilo zaviesť prvú autobusovú linku (r.1957). V roku 1958 bola vykonaná elektrifikácia obce a vybudované prvé verejné osvetlenie. Ďalej tu bola vybudovaná spevnená miestna komunikácia a mostík cez potok (r.1959). V ďalšom období boli realizované tieto stavby: jednotriedna národná škola (r.1961), prístavba a rekonštrukcia cerkvi (r.1965), most pre miestnu komunikáciu (r.1965), ohradenie

cintorína (r.1968), obecný rozhlas (r.1970), prvý skupinový vodovod (r.1971), kultúrno-správna budova MNV (r.1972).

4. SYMBOLY OBCE

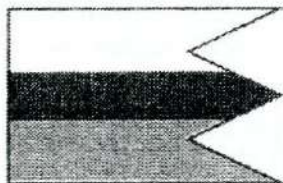
ERB

V striebornom štíte po zelenej oblej, vpravo trávinatej pažiti kráčajúci sem hľadiaci muž v zelenom odevu, v čiernom klobúku a čižmách, s čiernou kapsou cez ľavé plece, pravou držiaci hlaveň čiernej pušky položenej na pravom ramene.

VLAJKA

Vlajka obce pozostáva z troch pozdĺžnych pruhov vo farbách bielej (2/5), čiernej (1/5) a zelenej (2/5). Vlajka má pomer strán 2:3 a ukončená je tromi cípmi, t.j. zástrihmi, siahajúcimi do tretiny jej listu.

PEČAŤ

Pečať obce je okrúhla, uprostred s obecným symbolom a kruhpisom: OBEC VYŠNÁ PISANÁ. Alternatívna pečať je v rusínskom jazyku napísaná azbukou: СЕЛО ВЬШНЯ ПИСАНА.

CHRÁNENÁ KRAJINNÁ OBLASŤ VÝCHODNÉ KARPATY

Vysoké krajinné a prírodné hodnoty severovýchodného Slovenska boli v r.1977 základom pre vyhlásenie Chránenej krajinej oblasti Východné Karpaty. Po vyhlásení Národného parku Poloniny v r.1997, predovšetkým však vzhľadom k potrebe zabezpečenia biodiverzity, ekologickej stability a genofondu rastlín a živočíchov tejto časti Slovenska, došlo k upresneniu hraníc CHKO a s účinnosťou od 1. 1. 2002 bola vyhlásená CHKO Východné Karpaty na výmere 25 307 ha.

Územie CHKO sa rozprestiera v oblasti Nízkych Beskýd prevažne v orografickom celku Laborecká vrchovina na západe s malou časťou Ondavskej vrchoviny. Geologickým podložím chráneného územia je vonkajší flyš, ktorý je budovaný pieskvcami a ílovcami, čo v dlhodobom období po

horotvorných pochodoch a rôznych formách zvetrávania bolo základom súčasného geomorfologického členenia vrchovinného typu s eróznymi brázdami a riečnymi nivami.

Po stránke hydrologickej je chránené územie prevažne pramennou oblasťou väčších a menších vodných tokov a ich prítokov, ako je Laborec, Výrava, Udava, Chotčianka a Ladomírka. Vplyvom pôdotvorných činiteľov (materská hornina, klimatické pomery a pôsobenie organizmov) sa v území CHKO vytvorili podmienky pre vznik rôznych typov kambizemí, fluvizemí a luvizemí, v mnohých prípadoch so zglejenými spodnými horizontmi na nepriepustných ílovitých bridliciach.

Z hľadiska rozšírenia vegetácie má chránené územie osobitné postavenie, pretože je prechodným územím medzi západokarpatskou a východokarpatskou kvetenou. Z východokarpatských rastlinných druhov tu doznievajú mliečnik Sojákov, skopolia kránska, telekia ozdobná, kručinôžka krídlatá, hrachor hladký, ale aj rozšírenejšie, ako sú kostihoj srdcovitý, razivka smradľavá a scila Kladného. Z nelesných spoločenstiev sú zastúpené spoločenstvá podhorských lúk a pasienkov, rôzne typy mokraďových spoločenstiev (prameniskové, slatinné, rašelinné), kde popri všeobecne rozšírených rastlinných druhoch sú tu zastúpené aj druhy vzácne a ohrozené. Mokraďové biotopy sú miestom výskytu viacerých ohrozených druhov čelade vstavačovitých, ako sú kruštík močiarny, vstavačovec májový, vstavačovec škvrnitý, vachta trojlístá, páperník pošvatý, kýchavica biela Lobelová a iné. Zaujímavé sú chudobné spoločenstvá s vresom obyčajným, pomerne chudobné pasienky s výskytom vemenníka dvojlistého a vstavačovca bazového, ako aj kriticky ohrozeného pokruta jesenného.

V území CHKO dominujú spoločenstvá bučín a to bukové kvetnaté lesy podhorské. V oblasti Paloty a Dukly sú zastúpené aj prirodzené spoločenstvá bukových a jedľových kvetnatých lesov a bukových javorín. Medzi najvzácnejšie spoločenstvá typických bučín patrí spoločenstvo s ostricou chlpatou a kostravou horskou, ktoré bolo popísané práve v Nízkych Beskydách a je typické pre túto oblasť. Z významných a vzácných lesných druhov sa v chránenom území vyskytujú aj chvostík jedľový, plavúnik púčivý a sploštený, jazyk jelení a chlpaňa lesná. Významné sú spoločenstvá s mesačnicou trvácnu a cesnakom medvedím, spoločenstvá brehových porastov s perovníkom pštosím, ale aj z fyto geografického hľadiska výskyt ostrice hrebienkatej na prameniskách a v brehových porastoch, ktorej lokality v CHKO patria k najvýznamnejším lokalitám v Európe.

Pomerná zachovanosť vegetačného krytu - lesov, lúk a pasienkov má významný vplyv na prirodzenú biodiverzitu živočíšnych spoločenstiev, ktoré zodpovedajú charakteru karpatskej fauny s druhovo pestrým výskytom stavovcov a bezstavovcov. Z najvzácnejších migrujúcich celoročne chránených cicavcov, ktoré toto územie robia ojedinelým v rámci Slovenska, spomenieme zuba hrivnatého, losa mokraďového a bobra vodného. Zvýšenú pozornosť si ďalej zaslúžia po stáročia prítomné a nenahraditeľné šelmy ako sú vlk dravý, rys ostrovid, medveď hnedý a mačka divá, ktoré sa podieľajú na udržiavaní rovnováhy karpatských ekosystémov. Zo vzácných hniezdiacich vtákov spomenieme orla krikľavého, sovu dlhochostú a bociana čierneho, viažucich sa na prírodné, citlivo obhospodarované bukové a bukovo - jedľové lesy. Ďalší vzácny druh - chrapkáč poľný sa naopak viaže na pôvodné pasiené a kosené podhorské lúky. Z ostatných druhov chránených stavovcov je treba spomenúť vretenicu severnú, mloka karpatského a salamandru škvrnitú. Z chránených bezstavovcov našu pozornosť upútajú fúzač alpský a fúzač pižmový. Územie CHKO sa vyznačuje zachovanou krajinou štruktúrou, ktorej dominujú rozsiahle lesné komplexy s malým podielom trvalých trávnych porastov. Významné sú historické pamiatky prvej a druhej svetovej vojny, drevené kostoliky východného obradu v chránenom území a v jeho blízkosti. Územie CHKO poskytuje dobré podmienky pre domáci i zahraničný cestovný ruch a turistiku, tiež poskytuje dobré podmienky pre domácich obyvateľov z hľadiska využitia oddychu v zachovanej karpatskej prírode.

Činnosť Správy CHKO Východné Karpaty.

Správa CHKO Východné Karpaty bola ako jedna z organizačných jednotiek Správ CHKO a NP po odčlenení od Slovenskej agentúry životného prostredia začlenená do novovzniknutej Štátnej ochrany prírody Slovenskej republiky so sídlom v Banskej Bystrici, rozhodnutím ministra životného prostredia SR dňom 1.7.2000. V novom organizačnom členení Správa CHKO pôsobí ako odborná organizácia ochrany prírody a krajiny vo vlastnom území CHKO a vo voľnej krajine okresov Humenné a Medzilaborce. Pracovníci Správy CHKO zároveň v roku 2000 ukončili prácu na návrhu nových hraníc CHKO, ktorý bol odovzdaný na pripomienkovanie. Spracovanie nových hraníc CHKO na parcelný stav vyplývalo z potreby

uceliť hranice CHKO a zachovať kontinuitu v územnej ochrane prihraničnej oblasti po vyhlásení NP Poloniny vo východnej časti pôvodnej CHKO Východné Karpaty. Ministerstvom životného prostredia bol predložený návrh schválený a vyhláškou MŽP SR č.530/2001 s účinnosťou od 1.1.2002 boli vymedzené nové hranice Chránenej krajinnej oblasti Východné Karpaty.

Činnosť Správy CHKO ako odbornej organizácie spočíva predovšetkým v priamom výkone ochrany prírody a krajiny v súlade so zákonom NR SR č.543/2002 Z.z. o ochrane prírody a krajiny a s ním súvisiacich predpisov v územnej pôsobnosti Správy CHKO, čo obnáša hlavne:

- spracovanie odborných stanovísk pre rozhodovacia činnosť orgánov ochrany prírody
- spracovávanie projektov ochrany chránených území a chránených stromov a iných odborných podkladov pri vyhlasovaní, zmene alebo zrušení osobitne chránených častí prírody
- obstarávanie a vedenie dokumentácie ochrany prírody a krajiny
- vykonávanie prieskumu a výskumu osobitne chránených častí prírody
- obstarávanie alebo zabezpečenie starostlivosti o osobitne chránené časti prírody vrátane ich revízie a štátneho dozoru
- monitoring stavu a zmien prírodných ekosystémov
- koordinácia členov stráže prírody
- medzinárodná spolupráca (Jasliski park krajobrazowy, Magurski park narodowy)
- environmentálna výchova
- zabezpečenie prevádzky chovnej stanice

Najaktuálnejšou úlohou v súčasnosti pre Správu CHKO je overenie a potvrdenie biotopov vylišených v rámci Smerníc Rady Európy č. 79/409/EHS o ochrane voľne žijúcich vtákov a č. 92/43/EHS o ochrane biotopov v územnej pôsobnosti Správy, ktorých plnenie v prístupovom procese Slovenska do Európskeho spoločenstva na úseku ochrany prírody je prioritné.

Odborná náplň XXVII. Východoslovenského TOP

Námety na činnosť odborných sekcií

Trasa č. 1: (nedeľa 27. 7. 2003)

1. Prehliadka kultúrno-historických pamiatok v regióne - pamätník Dukla, exponáty vojenského prírodného múzea vo Svidníku, drevené kostolíky (Vyšný Komárnik, Nižný Komárnik, Bodružal, Hunkovce, Ladomirová), skanzen ľudovej architektúry vo Svidníku. Doprava zabezpečená autobusom, resp. vlastná (podľa využitia kapacity autobusu).

2. Bieszczadzki Park Narodowy, Poľská republika – doprava zabezpečená autobusom

Trasa č. 2:

Vyšná Pisaná - Stará Huta - Krajná Porúbka - Medvedzie - Vyšná Pisaná /cca 10 km/

Trasa je orientovaná na oboznámenie sa s prirodzenými lesnými ekosystémami, s lúčnymi a mokradňovými spoločenstvami. Trasa predstavuje typický ráz karpatskej krajiny (osídlenie, kultúrne pamiatky- drevený kostolík v obci Medvedzie).

Sekcie: krajinárska, lesnícka, botanická, zoológická, entomológická

Trasa č. 3:

Vyšná Pisaná - Stavok (št. hranica) - Šarbovské sedlo - Šarbov - Stará Huta - Vyšná Pisaná /cca 11 km/

Trasa je orientovaná na oboznámenie sa s prirodzenými a prírodnými lesmi. Časť trasy vedie št. hranicou s Poľskom, pričom na lokalite Stavok (752, 4 m. n. m.) je vyhládka na Magurski park narodowy.

Sekcie: krajinárska, lesnícka, botanická, zoológická, entomológická

Trasa č. 4:

Vyšná Pisaná - Dlhoňa - Havranec - Kačurak - št. hranica - Pisanský les - Vyšná Pisaná /cca 12 km/

Trasa je orientovaná na oboznámenie sa s lesnými ekosystémami v ktorých má zastúpenie pôvodná jedľa a so spôsobmi obhospodarovania v týchto porastoch.

Sekcie: krajinárska, lesnícka, botanická, zoologická, entomologická

Trasa č. 5:

Vyšná Pisaná - Dlhoňa - Nižná Pisaná - Vyšná Pisaná /cca 8 km/

Trasa je orientovaná na oboznámenie sa s lesnými, lúčnymi a mokradnými spoločenstvami.

Sekcie: krajinárska, lesnícka, botanická, zoologická, entomologická

Zoznam botanických, lesníckych, entomologických a mykologických lokalít :

1. PR Dranec
2. NPR Komárnická jedlina
3. genofondové plochy - k. ú. Kečkovce a k. ú. Havranec (genofondové plochy *Spiranthes spiralis*), k.ú. Vyšná Pisaná (Pod Čiert'ážou), k. ú. Šarbov (Šarbovské lúky),
4. navrhovanej PR Javoriny
5. mokrých lúk a slatín v k. ú. Kečkovce, Šarbov Nižný a Vyšný Komárnik, Krajná Porúbka
6. mapovanie čeľade vstavačovité

Odborné sekcie a zástupcovia:

krajinárska-	Čajka, Dubás
lesnícka-	Baláž, Szabo, Kidala
botanická-	Sitašová, Zubal'ová
ornitologická-	Fulín, Macková
chiropterologická -	Gruľa
herpetologická-	Haleš
entomologická-	Richter, Macková
geologická-	Amrain, Petrigán
rezbárska-	Novák
mykologická-	Pardovič, Terray
detská-	Kudlová
praktická ochrana prírody-	Nižňanský
historická -	Hríž

Denný program:

- 7.00: budiček
- 9.00 – 17.00: práca v odborných sekciách
- 17.00: zasadanie táborovej rady
- 19.00: táborové zhromaždenie pri vatre
- 20.00: večerný program

Táborový poriadok:

- Parkovanie motorových vozidiel na vyhradenom mieste
- Zákaz fajčiť v stane
- Šetriť vodou
- Separovať odpad
- Dodržiavať nočný kl'ud (23.00 – 6.00)
- Riadiť sa pokynmi náčelníkov tábora (NOS, NOP)

SPONZORI XXVII. VS TOP:

- ❖ **NYLSTAR a.s., Humenné**
- ❖ **EKOLOGICKÉ SLUŽBY s.r.o., Strážske**
- ❖ **AGROEKO SLUŽBY Bukovce**
- ❖ **ENERGETIKA s.r.o., Strážske**
- ❖ **ZINCHEM a.s., Strážske**
- ❖ **AQUING s.r.o., Košice**
- ❖ **ABCOM s.r.o., Košice**
- ❖ **VENAS s.r.o., Trebišov**
- ❖ **MEGA TRADE s.r.o., Trebišov**
- ❖ **FIRMA NANA, Trebišov**
- ❖ **Papierne Slavošovce, a.s.**
- ❖ **SUHRA. potraviny Humenné**
- ❖ **OMNI MARKET s.r.o., Malá Ida**
- ❖ **ÚV SZOPK. Prievidza**

Príležitostná publikácia - bez jazykovej úpravy.

Vydal:	Prípravný výbor XXVII. VS TOP z podkladov autorov: Bc. Vasil Pitlivka, Ing. Juraj Platko, Mgr. Peter Ignác
Zostavil:	Ing. Ján Čurlík, RNDr. Eva Konečná
Textová a grafická úprava:	RNDr. Eva Konečná
Tlač:	ABCOM s.r.o., Košice
Náklad:	160 ks

Košice, júl 2003